

บทที่ 6

การเคลื่อนย้ายทรัพยากรและสินค้าระหว่างภูมิภาค (INTERREGIONAL RESOURCES AND COMMODITY FLOWS)

นักเศรษฐศาสตร์ภูมิภาคมักสมมุติว่า ทรัพยากรมีอิสระที่จะเคลื่อนย้ายระหว่างภูมิภาคต่างๆ ภายในประเทศหนึ่งๆ ในทางตรงข้าม นักทฤษฎีการค้าระหว่างประเทศได้เสนอแนวคิดที่ว่า ปัจจัยการผลิตถูกมองว่าไม่อาจเคลื่อนย้ายได้ระหว่างประเทศ แต่สินค้าสามารถเคลื่อนย้ายได้ ในปัจจุบัน การศึกษาส่วนใหญ่มักถือว่า ประเทศเป็นภูมิภาคหนึ่งในระบบเศรษฐกิจของโลก ดังนั้นความแตกต่างทางทฤษฎีระหว่างเศรษฐศาสตร์ภูมิภาคกับเศรษฐศาสตร์ระหว่างประเทศจึงค่อนข้างคลุมเครือ ในทางปฏิบัติ ความแตกต่างนี้จางหายไปเมื่อกลุ่มประเทศหนึ่งร่วมกันจัดตั้งระบบเศรษฐกิจแบบหลายชาติขึ้น โดยยอมให้ทั้งทรัพยากรและสินค้ามีการเคลื่อนย้ายที่ค่อนข้างเสรี ตัวอย่างเช่น ประชาคมยุโรปในฐานะของภูมิภาค ที่ซึ่งความสัมพันธ์กันทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศสมาชิกกลายเป็นเสมือนการเชื่อมโยงระหว่างภูมิภาคในประเทศหนึ่งๆ

ในบทนี้ เราจะนำเสนอแนวคิดสองแนวที่ตรงข้ามกันเกี่ยวกับการเคลื่อนย้ายระหว่างภูมิภาค แนวคิดแรกสมมุติให้มีการเคลื่อนย้ายสินค้าสมบูรณ์แต่ไม่อาจเคลื่อนย้ายทรัพยากรได้ แนวคิดที่สองที่ตรงข้าม สมมุติให้การเคลื่อนย้ายทรัพยากรเป็นไปอย่างสมบูรณ์ หลังจากนั้นเราจะพิจารณาถึงการเคลื่อนย้ายของบุคคล ทุน และมโนคติหรือความคิด (ideas) ตามลำดับ

แบบจำลองของการเคลื่อนย้ายระหว่างภูมิภาค (MODELS OF REGIONAL FLOWS)

อย่างที่ได้อธิบายแล้วว่า เราจะนำเสนอรูปแบบการเคลื่อนย้ายระหว่างภูมิภาคสองแบบ แบบแรก ทรัพยากรไม่สามารถเคลื่อนย้ายจากภูมิภาคหนึ่งไปยังอีกภูมิภาคหนึ่งได้ แต่สินค้าเคลื่อนย้ายได้ แบบที่สองตั้งอยู่บนข้อสมมุติว่า การเคลื่อนย้ายทรัพยากรเป็นไปอย่างสมบูรณ์

ความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบ (Comparative Advantage)

ทฤษฎีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบสร้างขึ้นเพื่อแสดงให้เห็นว่า ประเทศสามารถหาประโยชน์ได้จากการค้า หลักการของทฤษฎีนี้คือ ถ้าทรัพยากรไม่สามารถเคลื่อนย้ายระหว่างบริเวณได้ ดังนั้นประชาชนจะมีความชำนาญในสินค้าที่พวกเขาสามารถผลิตโดยเปรียบเทียบแล้ว (ไม่ใช่สัมบูรณ์) มีประสิทธิภาพ การมีประสิทธิภาพโดยเปรียบเทียบถูกกำหนดในเทอมของต้นทุนค่าเสียโอกาส (opportunity cost) [จำนวนของหน่วยสินค้าหรือบริการที่ต้องยอมสูญเสียเพื่อแลกกับการผลิตสินค้าดังกล่าว] ปรกติแล้ว แต่ละประเทศมีต้นทุนค่าเสียโอกาสไม่เท่ากัน ดังนั้นแต่ละประเทศจึงควรผลิตสินค้าที่มีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบ และค้าขายแลกเปลี่ยนกับประเทศอื่นสำหรับสินค้าอื่น ความชำนาญและการค้าจะยังประโยชน์ให้กับทั้งสองประเทศ

การประยุกต์ใช้ที่สำคัญของทฤษฎีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบคือ การค้ายังคงให้ประโยชน์แม้ว่าประเทศหนึ่งจะสามารถผลิตทุกอย่างถูกกว่าประเทศอื่นทั้งหมด ตัวอย่างที่ใช้บ่อยคือ ทรายความกับเลขานุการ โดยทรายความเก่งกว่าเลขานุการทั้งทางกฎหมายและพิมพ์ดีดคือสามารถพิมพ์ดีดได้เร็วกว่า แต่ก็ยังจะมีประสิทธิภาพมากกว่าถ้าทรายความมุ่งความสนใจไปที่งานด้านกฎหมาย และว่าจ้างเลขานุการมาทำงานด้านพิมพ์ดีด ทั้งนี้เพราะ ความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบของทรายความคือการทำงานทางกฎหมาย ความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบของเลขานุการคือพิมพ์ดีด

ตารางที่ 6-1 ความต้องการแรงงานในการผลิต

ต้นทุนที่แท้จริง (จำนวนชั่วโมงแรงงานที่จำเป็นต่อหน่วย)		
หนึ่งหน่วยของ	ภูมิภาค I	ที่อื่นๆ
อาหาร	1	3
สินค้าอุตสาหกรรม	2	4
ต้นทุนค่าเสียโอกาส	ภูมิภาค I	ที่อื่นๆ
ต้นทุนของอาหารหนึ่งหน่วยในเทอมของสินค้าทางอุตสาหกรรมที่ขอมสละ	1/2	3/4
ต้นทุนของสินค้าทางอุตสาหกรรมหนึ่งหน่วยในเทอมของอาหารที่ขอมสละ	2	4/3

ตารางที่ 6-1 แสดงให้เห็นว่า ความชำนาญในการผลิตผลผลิตที่ได้เปรียบโดยเปรียบเทียบ และค้าขายแลกเปลี่ยนกับผลิตภัณฑ์อื่นจะช่วยเพิ่มรายได้ โดยเราได้สมมุติให้ต้นทุนทั้งหมดวัดในรูป

ของชั่วโมงแรงงาน ต้นทุนค่าขนส่งเท่ากับศูนย์ และต้นทุนค่าเสียโอกาสไม่เปลี่ยนแปลงเมื่อผลผลิตเปลี่ยนแปลง (ต้นทุนคงที่)¹ ตารางที่ 6-1 แสดงถึงจำนวนแรงงานที่จำเป็นต่อการผลิตอาหารและสินค้าทางอุตสาหกรรมในภูมิภาค I และที่อื่นๆ ขอให้สังเกตว่า เพื่อง่ายต่อการวิเคราะห์ที่อื่นๆ ถูกถือว่าเป็นภูมิภาคเหมือนกันขนาดใหญ่ภูมิภาคหนึ่ง จนผลผลิตของภูมิภาค I ไม่มีผลกระทบต่อราคา ภูมิภาคของเราสามารถผลิตทั้งอาหารและสินค้าอุตสาหกรรมด้วยต้นทุนแรงงานต่ำกว่าที่อื่นๆ อย่างไรก็ตาม ต้นทุนค่าเสียโอกาสของการผลิตอาหารหนึ่งหน่วยในภูมิภาค I เท่ากับครึ่งหนึ่งของสินค้าอุตสาหกรรม ซึ่งมีความหมายว่า การผลิตอาหารในท้องถิ่นหนึ่งหน่วยภูมิภาค I ต้องยอมสละผลผลิตอุตสาหกรรมครึ่งหน่วย ขณะที่อาหารหนึ่งหน่วยมีต้นทุนเท่ากับสินค้าอุตสาหกรรมสามในสี่หน่วยถ้าผลิตที่อื่นๆ ดังนั้น ภูมิภาค I มีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบในการผลิตอาหาร

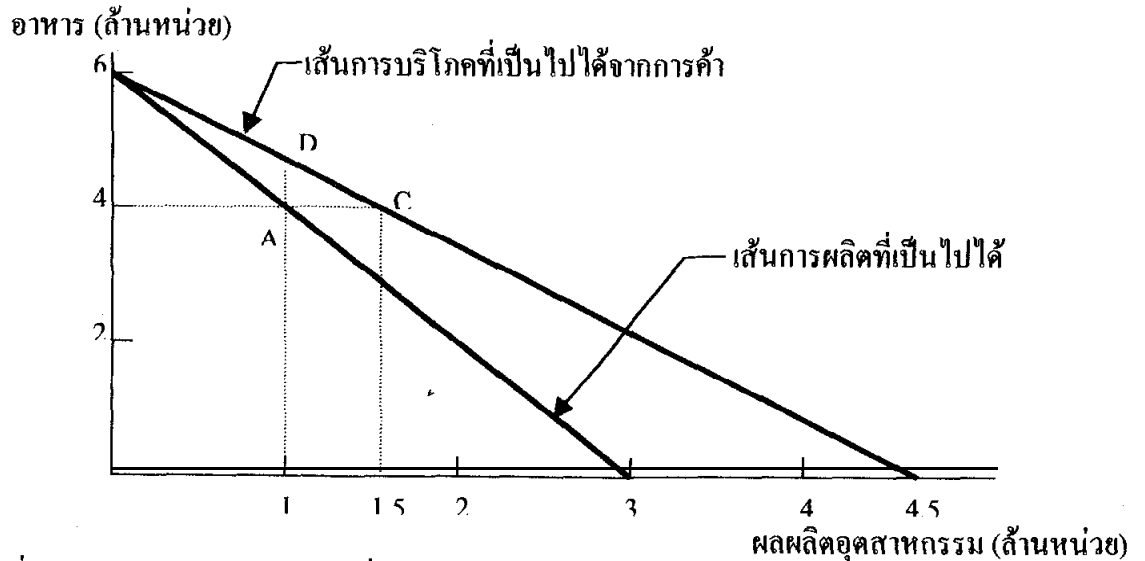
เพื่อที่จะชี้ให้เห็นถึงประโยชน์ที่ได้จากความชำนาญและการค้า ในตอนแรกนี้เราจะเปรียบเทียบการผลิตและการบริโภคในภูมิภาค I ก่อนและหลังการค้า เมื่อไม่มีการค้า ค่าจ้างที่แท้จริงสำหรับการทำงานหนึ่งชั่วโมงในภูมิภาค I จะเท่ากับอาหารหนึ่งหน่วยหรือสินค้าอุตสาหกรรมครึ่งหน่วย ค่าจ้างที่แท้จริงในที่อื่นๆจะเท่ากับอาหารหนึ่งในสามหน่วยหรือสินค้าอุตสาหกรรมหนึ่งในสี่หน่วย สมมุติให้ภูมิภาค I มีแรงงานตนเองอยู่ 6 ล้านชั่วโมง เส้นการผลิตที่เป็นไปได้ (production-possibilities curve) จะเป็นเหมือนที่แสดงในรูปที่ 6-1 เมื่อไม่มีการค้า ปริมาณที่แน่นอนของการผลิต (และการบริโภค) จะขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของบุคคลภายในภูมิภาค I ตัวอย่างเช่น เขาอาจตัดสินใจผลิตอาหาร 4 ล้านหน่วยและสินค้าอุตสาหกรรม 1 ล้านหน่วย ดังเช่นที่แสดงโดยจุด A เมื่อไม่มีการค้า ระดับของการผลิตจะขึ้นถึงการบริโภคที่เป็นไปได้เช่นเดียวกัน

ในตอนนี้ สมมุติให้มีการค้าระหว่างภูมิภาค โดยไม่มีต้นทุนค่าขนส่งและการติดต่อกันอื่นๆ ราคาเปรียบเทียบ (relative price) ในภูมิภาค I จะเท่ากับราคาเปรียบเทียบในที่อื่นๆ นักค้ากำไรจะช่วยทำให้เกิดความเท่าเทียมกันของราคาระหว่างสถานที่ พ่อค้าคนกลางเหล่านี้จะซื้อผลผลิตจากที่มีราคาต่ำและขายออกในที่ที่มีราคาแพง เนื่องจาก สินค้าอุตสาหกรรมมีราคาแพงเมื่อเปรียบเทียบกับอาหารในภูมิภาค I พ่อค้าจะขนส่งผลผลิตอุตสาหกรรมไปยังภูมิภาค I และขนอาหารออกมาส่งขายยังที่อื่นๆ

---

¹ ข้อสมมุติให้ต้นทุนคงที่ไม่สมจริง แต่ช่วยให้ง่ายต่อการวิเคราะห์

ผลประโยชน์จากการค้าสามารถเกิดขึ้นกับประชากรในภูมิภาค I และคู่ค้า ก่อนที่จะมีการค้า แลกเปลี่ยน เส้นการผลิตที่เป็นไปได้จะเป็นเส้นเดียวกันกับเส้นการบริโภคที่เป็นไปได้ (consumption-possibilities curve) แต่ถ้าภูมิภาค I ทำการค้ากับที่อื่นๆ การบริโภคที่เป็นไป

รูปที่ 6-1 การผลิตและการบริโภคที่เป็นไปได้

ได้ของภูมิภาคจะสูงกว่าการผลิตที่เป็นไปได้ เพื่อแสดงให้เห็นเราขอสมมติว่า ภูมิภาคใช้ทรัพยากรทั้งหมดเพื่อผลิตอาหาร 6 ล้านหน่วยและค้าขายแลกเปลี่ยนอาหาร 2 ล้านหน่วยกับสินค้าอุตสาหกรรม จำนวนของสินค้าอุตสาหกรรมที่สามารถแลกเปลี่ยนได้ด้วยอาหารขึ้นกับเทอมการค้า (terms of trade) เนื่องจากเราได้สมมติไว้ว่า ผลผลิตของภูมิภาคเล็กๆ ไม่กระทบต่อราคา ดังนั้นภูมิภาคจะได้รับ 1.5 ล้านหน่วยของสินค้าอุตสาหกรรมตอบแทนจากอาหาร 2 ล้านหน่วย และทำให้เป็นไปได้ที่บริโภคที่จุด C ถ้าประชากรของภูมิภาคต้องการบริโภคสินค้าอุตสาหกรรมทั้งหมด ก็ควรผลิตแต่อาหารแล้วนำไปแลกเปลี่ยนสินค้าอุตสาหกรรมได้ 4.5 ล้านหน่วย ถ้าจุดของการผลิตและการบริโภคที่เป็นไปได้ในกรณีที่ไม่มีการค้าอยู่ที่จุด A การค้าจะช่วยเคลื่อนเส้นการบริโภคที่เป็นไปได้ไปสู่ระดับที่ประชากรของภูมิภาค I สามารถบริโภคสินค้าทั้งสองอย่างมากขึ้น ดังเช่นที่แสดงโดยจุดระหว่าง C กับ D

ทฤษฎี Heckscher - Ohlin ทฤษฎีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบเสนอว่า ประเทศ (ภูมิภาค) ควรมีความชำนาญในการผลิตสินค้าที่ผลิตได้ด้วยต้นทุนต่ำโดยเปรียบเทียบ แต่ไม่ได้ชี้ชัดว่าสินค้าหรือบริการอะไรที่ควรส่งออก Heckscher กับ Ohlin ตั้งสมมุติฐานว่า ถ้าประเทศหนึ่งมี

ปัจจัยการผลิตหนึ่งๆจำนวนมากโดยเปรียบเทียบ ประเทศนั้นๆจะมีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบในการผลิตสินค้าที่ต้องการปัจจัยดังกล่าวจำนวนมาก ตัวอย่างเช่น ภูมิภาคที่มีหน้าดินดีและปริมาณน้ำฝนมากพอ ก็ควรจะมีมีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบในการผลิตสินค้าทางการเกษตร ดังนั้นแม้ว่าปัจจัยการผลิตไม่อาจเคลื่อนย้ายได้ แต่ Heckscher และ Ohlin ถือว่ามีกลไกที่ทำให้ปัจจัยการผลิตที่มีอยู่มากนี้เคลื่อนย้ายไป โดยอยู่ในฐานะของส่วนประกอบของสินค้าที่ส่งออก

การเคลื่อนย้ายสินค้าจากการค้า ไม่ได้มีผลเฉพาะกับราคาสินค้าเท่านั้นแต่กับราคาปัจจัยการผลิตด้วย ประเทศที่มีแรงงานมากมีแนวโน้มที่จะมีค่าจ้างแรงงานต่ำ (เปรียบเทียบกับที่อื่นๆ) ก่อนที่จะมีการค้า การส่งออกสินค้าที่ใช้แรงงานมากจะเพิ่มความต้องการแรงงานและส่งผลให้ค่าจ้างสูงขึ้น ประเทศที่ขาดแคลนแรงงานจะนำเข้าสินค้าที่ต้องใช้แรงงานมากจึงลดความต้องการแรงงานลง ซึ่งจะส่งผลให้ค่าจ้างถูกลง ในโลกที่มีการรับรู้และเคลื่อนย้ายสินค้าได้สมบูรณ์นั้น ทฤษฎี Heckscher-Ohlin สรุปไว้ว่า การเคลื่อนย้ายสินค้าจะนำไปสู่การเท่าเทียมกันในราคาของปัจจัยการผลิต ซึ่งก็หมายความว่า การเคลื่อนย้ายสินค้าเป็นตัวแทนของการเคลื่อนย้ายปัจจัยการผลิตนั่นเอง

ทฤษฎีอื่นเกี่ยวกับการค้าระหว่างภูมิภาค (More radical theories of regional trade)

การอธิบายขยายความทฤษฎีของ Heckscher-Ohlin เพิ่มเติมของนักเศรษฐศาสตร์คนอื่นๆ โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและทุนมนุษย์ในฐานะของปัจจัยที่เพิ่มเติมขึ้นมา มีบทบาทในการอธิบายแบบแผนความชำนาญเฉพาะอย่างของภูมิภาค แต่เราก็ยอมรับว่าไม่เพียงพอที่จะเข้าใจการค้าระหว่างภูมิภาคให้ดีขึ้นต้องการมากกว่าการผ่อนคลายข้อสมมุติที่ไม่สมจริงในทฤษฎีของ Heckscher-Ohlin

เรามีแนวคิดใหม่ๆอยู่ห้าแนวคิดด้วยกัน สองอันแรกเป็นทฤษฎีช่องว่างทางเทคโนโลยี (Technological gap theory) ของ Posner ปี 1961² และทฤษฎีวงจรการผลิต (Product cycle theory) ของ Vernon ในปี 1966³ ซึ่งมีความคล้ายคลึงกันที่มุ่งเน้นบทบาทของนวัตกรรมและความก้าวหน้าทางเทคนิค แนวคิดที่มีรากฐานจาก Heckscher-Ohlin แต่มีความแตกต่างค่อนข้างมาก เป็นการอธิบายความชำนาญของภูมิภาคโดยทฤษฎีที่ตั้งทางอุตสาหกรรม (Industrial

² M. V. Posner, "International trade and technical change," *Oxford Economic Papers*, (1961)

³ R. Vernon, "International investment and international trade in the product cycle," *Quarterly Journal of Economics*, (1966)

location theory) ของ Hay⁴ และ Harrigan⁵ แนวคิดสุดท้ายเป็นการค้าภายในอุตสาหกรรม (intra-industry trade) ในระดับระหว่างประเทศที่เราใช้อธิบายระดับภูมิภาคของ Grubel กับ Lloyd⁶ ซึ่งการค้าภายในอุตสาหกรรมและภายในหน่วยธุรกิจมีการขยายตัวอย่างมากในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา

ทฤษฎีช่องว่างทางเทคโนโลยีเสนอว่า ภูมิภาคที่สามารถสร้างเสริมกระแสขนาดใหญ่ของนวัตกรรมและผลิตภัณฑ์ใหม่จะได้รับความได้เปรียบในการผลิต ความได้เปรียบนี้จะไม่ดำรงอยู่ถาวร แต่จะมีช่องว่างการเลียนแบบ (imitation lag) ก่อนที่ภูมิภาคอื่นจะสามารถผลิตผลผลิตแบบเดียวกันออกมาได้ ช่องว่างการเลียนแบบสามารถแบ่งออกได้เป็นสองส่วน ในตอนแรก ภูมิภาคที่มีนวัตกรรมใหม่จะผลิตผลผลิตใหม่ขึ้นแต่ไม่ส่งออกเพราะยังมีช่องว่างความต้องการ (demand lag) ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ต้องใช้ก่อนที่ผู้บริโภคในภูมิภาคอื่นจะรับรู้ถึงผลผลิตและยอมรับที่จะใช้ หลังจากนั้นภูมิภาคก็จะเริ่มส่งออก เมื่อภูมิภาคอื่นเริ่มที่จะลอกเลียนแบบความสำเร็จของภูมิภาคแรกเริ่ม ภูมิภาคที่เป็นต้นคิดของนวัตกรรมจะค่อยๆสูญเสียความได้เปรียบและการครอบงำการส่งออกไป ระยะเวลาของช่องว่างการเลียนแบบในระดับภูมิภาคจะค่อนข้างสั้น เนื่องจากเป็นระบบเศรษฐกิจแบบเปิด ยิ่งไปกว่านั้น นวัตกรรมและข้อมูลทางเทคนิคจะแพร่กระจายได้อย่างรวดเร็วระหว่างภูมิภาค อย่างไรก็ตาม การแพร่กระจายของนวัตกรรมก็ไม่มีทางที่จะสมบูรณ์และถูกจำกัดโดยเงื่อนไขบางอย่าง เช่นกฎหมายลิขสิทธิ์ แต่ก็มักมีภูมิภาคบางแห่งที่มีความสามารถมากกว่าภูมิภาคอื่นๆในการใช้นวัตกรรมใหม่ๆ และสามารถหาสิ่งใหม่ๆทดแทนสิ่งเก่าๆที่ถูกเลียนแบบไป

ที่คล้ายคลึงกันแต่ไม่เหมือนกันเสียทีเดียวคือ ทฤษฎีวงจรชีวิตของผลผลิต ของ Vernon ซึ่งเสนอว่า บางภูมิภาคอาจเป็นที่ตั้งที่เหมาะสมสำหรับการผลิตสินค้าหนึ่งในช่วงวงจรแรกๆของชีวิตของผลผลิตดังกล่าว ขณะที่ภูมิภาคอื่นเหมาะสมสำหรับช่วงชีวิตถัดไป โดยขั้นตอนในวงจรชีวิตแบ่งออกเป็นหลายขั้นตอน ในขั้นแรกของนวัตกรรมนั้น ภูมิภาคที่สามารถจัดเสนอปัจจัยการผลิตที่มีการวิจัยและพัฒนาสูงกับแรงงานที่มีความชำนาญงานสูง จะสามารถผูกขาดการผลิตได้ ค่าจ้างแรงงานที่สูงและอุปสงค์ที่มีมากในภูมิภาคดังกล่าวจะช่วยให้เกิดผลผลิตใหม่ๆดังกล่าว

⁴ D. A. Hay, "The location of industry in a developing country," *Oxford Economic Papers*, (1979)

⁵ F. J. Harrigan, *Revealed Comparative Advantage and Regional Industrial Specialization: The Case of Scotland*, Discussion Paper 22, The Fraser of Allander Institute, University of Strathclyde, 1982

⁶ H. G. Grubel, and Lloyd P. J., *Intra-industry Trade*, (London: Macmillan, 1973)

ต้นทุนการผลิตสูงไม่เป็นปัญหาในขั้นตอนนี้เพราะยังไม่มีคู่แข่ง ในขั้นตอนที่สอง ผลผลิตเริ่มเป็นที่คุ้นเคยและมีการใช้เทคนิคการผลิตจำนวนมากในคราวเดียว (mass production) ทำให้ภูมิภาคอื่นสามารถเข้ามาแข่งขันได้ เมื่อเวลาผ่านไป ภูมิภาคที่เข้ามาใหม่มักได้เปรียบด้านต้นทุนการผลิตจึงสามารถแข่งครองตลาดผลผลิตไปได้จนหมด ทำให้ภูมิภาคต้นคิดไม่สามารถดำเนินการได้อีกต่อไป แต่อย่างไรก็ตาม ภูมิภาคที่เป็นต้นคิดมักมีความได้เปรียบบางประการในด้านการนำนวัตกรรมใหม่ๆมาใช้ จึงสามารถขยายตัวได้ต่อไปด้วยนวัตกรรมใหม่ที่มาทดแทนอันที่ถูกลอกเลียนแบบไปแล้ว

แนวทางที่สามที่อธิบายความชำนาญเฉพาะอย่างในการค้าระหว่างภูมิภาคด้วยการอิงอยู่กับการวิเคราะห์ที่ตั้งทางอุตสาหกรรม นี่เป็นสิ่งที่น่าสนใจเพราะเน้นไปที่ตัวกำหนดความชำนาญของภูมิภาค ที่ถูกกละเลยโดย Heckscher-Ohlin ทฤษฎีการเลือกที่ตั้งต่างๆ ไปมักเสนอว่า อุตสาหกรรมการผลิตจะเลือกที่ตั้งที่มีต้นทุนต่ำสุด ส่วนประกอบของต้นทุนที่สำคัญคือต้นทุนค่าขนส่งและค่าจ้างแรงงาน ซึ่งค่าขนส่งนี้ถูกกละเลยในทฤษฎีของ Heckscher-Ohlin อีกทั้งยังไม่สนใจการประหยัดจากการรวมตัวกันและการประหยัดภายนอกจากขนาด ซึ่งมีผลอย่างมากต่อต้นทุนทางด้านที่ตั้ง

ความสำคัญของการค้าภายในอุตสาหกรรม เริ่มได้รับความสนใจอย่างมากในตอนนี้ เท่าที่ผ่านมามีผลถึงการค้าระหว่างภูมิภาคหรือระหว่างประเทศนั้น มักหมายถึงการแลกเปลี่ยนสินค้าที่แตกต่างกัน แต่ด้วยผลพวงของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและการเปลี่ยนแปลงในรสนิยมของผู้บริโภค ทำให้ผู้บริโภคต้องการความหลากหลายในการเลือกบริโภคมากขึ้น สิ่งที่เกิดขึ้นตามมาก็คือ การค้าระหว่างภูมิภาคในสินค้าของอุตสาหกรรมเดียวกัน ที่เหมือนกันและสามารถใช้ทดแทนกันได้ แต่มีความแตกต่างกันในบางอย่าง ซึ่งในทฤษฎีของ Heckscher-Ohlin จะไม่กล่าวถึงเลย ในขณะที่การค้าระหว่างภูมิภาคและระหว่างประเทศในปัจจุบัน มีจำนวนการค้าภายในอุตสาหกรรมเดียวกันมากเกือบเท่ากับกับการค้าระหว่างอุตสาหกรรม ผลที่ตามมาคือ ความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบในการผลิตสินค้าของอุตสาหกรรมหนึ่งๆไม่ค่อยมีความหมาย เพราะทุกๆภูมิภาคสามารถผลิตทุกอย่างได้ และมีการแลกเปลี่ยนกันเพื่อตอบสนองรสนิยมที่ต้องการความหลากหลายในการเลือกบริโภคของผู้บริโภคในปัจจุบัน ผู้ผลิตในท้องถิ่นค่อยๆสูญเสียสัดส่วนตลาดในท้องถิ่นของตนลง เมื่อมีกระแสไหลเข้าของสินค้าที่ใช้ทดแทนกันได้ยั้งดีจากภูมิภาคอื่น แต่ผู้ผลิตในท้องถิ่นเหล่านี้ก็ยังคงสามารถดำเนินการผลิตโดยมีการประหยัดจากขนาดได้ด้วยการรุกเข้าไปในตลาดอื่นๆโดยอาศัยความแตกต่างในสินค้าของตน

ท้ายที่สุด เราจะพิจารณาถึงปรากฏการณ์ที่กำลังทวีความสำคัญขึ้นของการค้าภายในหน่วยธุรกิจ ซึ่งในปัจจุบันมีมูลค่าถึง 40 เปอร์เซ็นต์ของการค้าทั้งหมดในสหภาพยุโรป⁷ ทฤษฎีการค้าทั่วไปมักสมมุติว่า หน่วยธุรกิจจะผลิตผลผลิตเพียงชนิดเดียวที่โรงงานเดียวและให้บริการกับตลาดอื่น ๆ ด้วยการส่งออก ในโลกแห่งความเป็นจริงที่มีการแข่งขันไม่สมบูรณ์และมีบริษัทข้ามชาติขนาดใหญ่ มีการขยายตัวอย่างรวดเร็วของการค้าภายในหน่วยธุรกิจ เมื่อบริษัทข้ามชาติขนาดใหญ่ได้ตั้งโรงงานหลายๆแห่งในหลายๆประเทศ แต่ละโรงงานผลิตกลุ่มของผลผลิตหนึ่งๆ สาเหตุของการมีโรงงานหลายๆแห่งผันแปรและสลับซับซ้อนโดยขึ้นอยู่กับยุทธวิธีของบริษัทขนาดใหญ่เหล่านี้ บางครั้งก็เป็นเหตุผลของเทคโนโลยี บางครั้งก็เป็นเรื่องการเงิน และบ่อยๆที่เป็นผลจากยุทธวิธีการแข่งขันกับบริษัทข้ามชาติขนาดใหญ่อื่น ในโลกของบริษัทข้ามชาติและการลดลงของอุปสรรคการค้า ภูมิภาคหนึ่งๆอาจพบว่าตนเองมีความชำนาญเพียงในส่วนเล็กๆของระบบการผลิตที่กระจายอยู่ทั่วทั้งโลก การตัดสินใจว่าจะตั้งโรงงานที่ใดหรือการปิดโรงงานใดที่ดำเนินการอยู่ เป็นการตัดสินใจในระดับโลกของบริษัทมากกว่าจะเป็นการตัดสินใจภายในภูมิภาค ผลผลิตที่ภูมิภาคมีความชำนาญถูกกำหนดโดยการเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจโลก

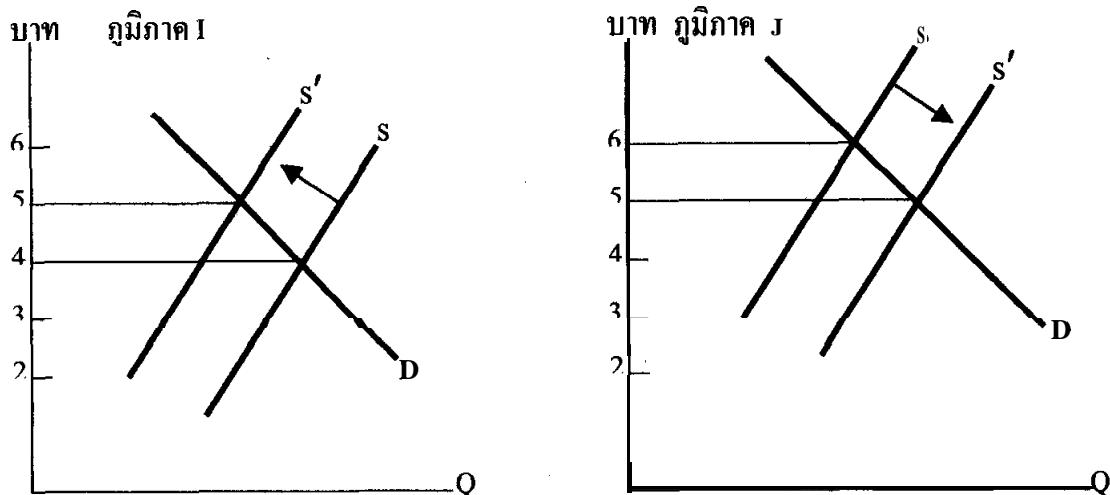
การเคลื่อนย้ายทรัพยากร (Resource Mobility)

ทฤษฎีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบตั้งบนข้อสมมุติว่า ทรัพยากรไม่สามารถเคลื่อนย้ายได้ ในขณะที่ตามข้อเท็จจริง ทรัพยากรบางอย่างสามารถเคลื่อนย้ายได้ระหว่างภูมิภาค ดังนั้น นักเศรษฐศาสตร์ภูมิภาคจึงมักใช้แบบจำลองที่สร้างขึ้นบนข้อสมมุติว่า การเคลื่อนย้ายทรัพยากรเป็นไปอย่างสมบูรณ์ ซึ่งเราต้องยอมรับว่า การเคลื่อนย้ายแรงงานและทุนระหว่างประเทศจะมีอุปสรรคบางอย่างมากกว่าการเคลื่อนย้ายระหว่างภูมิภาคภายในประเทศเดียวกัน

ในโลกที่มีการรับรู้ข้อมูลอย่างสมบูรณ์และไม่มีต้นทุนของการเคลื่อนย้าย ปัจจัยการผลิตจะเคลื่อนย้ายไปสู่ภูมิภาคที่ให้ค่าตอบแทนสูงสุด เราอาจใช้รูปที่ 6-2 ในการวิเคราะห์ถึงการเคลื่อนย้ายทรัพยากรได้ สมมุติว่ามีภูมิภาคสองแห่งที่ผลตอบแทนปัจจัยการผลิตในตอนแรกเริ่มแตกต่างกัน โดยภูมิภาค J มีราคาสูงกว่าภูมิภาค I เท่ากับ 2 บาทต่อหน่วย (เส้น S เป็นเส้นอุปทานในตอนแรกเริ่ม) ความแตกต่างจะกระตุ้นให้ทรัพยากรเคลื่อนย้ายจากภูมิภาค I ไปสู่ภูมิภาค J และเมื่อราคาของปัจจัยการผลิตเท่ากับ 5 บาทตามตัวอย่างนี้แล้ว การเคลื่อนย้ายจะหยุดลง

⁷ D. Greenaway, "Intra-industry trade, intra-firm trade and European integration: evidence, gains and policy aspects," *Journal of Common Market Studies*, (1987)

รูปที่ 6-2 รูปแบบการเคลื่อนย้ายของทรัพยากร

ในตอนนี้ เราจะพิจารณาว่าต้นทุนการย้ายที่ตั้งมีผลต่อการเคลื่อนย้ายอย่างไร การเคลื่อนย้ายจะคุ้มก็ต่อเมื่อ มูลค่าปัจจุบัน (present value) ของรายได้ในอนาคตในภูมิภาคปลายทาง ลบด้วยต้นทุนการย้ายที่ตั้ง สูงกว่า มูลค่าปัจจุบันของรายได้ในอนาคตในภูมิภาคต้นทาง เพื่อที่จะเสนอแรงจูงใจที่เพียงพอให้เคลื่อนย้าย ต้นทุนการย้ายที่ตั้งจะต้องต่ำกว่ามูลค่าปัจจุบันของรายได้ที่เพิ่มขึ้นในอนาคต ที่ปัจจัยการผลิตจะได้รับจากภูมิภาค J เมื่อเทียบกับภูมิภาค I รูปที่ 6-2 แสดงถึงการเคลื่อนของเส้นอุปทานที่มีผลให้ราคาปัจจัยการผลิตเท่ากัน ภายใต้ข้อสมมุติว่าไม่มีต้นทุนการเคลื่อนย้าย

การเคลื่อนย้ายของทรัพยากร จะมีผลดีต่อเจ้าของปัจจัยการผลิตที่มีอยู่มากในบริเวณที่ราคาปัจจัยการผลิตต่ำ และจะเป็นผลเสียต่อเจ้าของปัจจัยดังกล่าวในบริเวณที่ราคาปัจจัยการผลิตสูง เป็นไปไม่ได้ที่จะตัดสินว่า มีคนได้ผลประโยชน์หรือเสียผลประโยชน์มากกว่ากันจากการเคลื่อนย้ายนี้ โดยต้องขึ้นอยู่กับจำนวนในตอนแรกเริ่มของปัจจัยการผลิตในแต่ละภูมิภาค อย่างไรก็ตาม การเคลื่อนย้ายทรัพยากรจะช่วยเพิ่มผลผลิตรวม ถ้าทรัพยากรได้รับผลตอบแทนตามมูลค่าของผลผลิตหน่วยเพิ่มของมัน สมมุติให้ ทรัพยากรในตัวอย่างมีผลผลิตหน่วยเพิ่มในภูมิภาค J สูงกว่าในภูมิภาค I ตามแนวคิดที่ว่า ผลตอบแทนของทรัพยากรเท่ากับมูลค่าของผลผลิตหน่วยเพิ่ม ดังนั้น เมื่อทรัพยากรย้ายจากภูมิภาค I ไป J มูลค่าของผลผลิตที่ต้องยอมเสียสละในภูมิภาค I จะ

น้อยกว่า ส่วนที่เพิ่มขึ้นในผลผลิตประชาชาติที่ได้จากการใช้ทรัพยากรดังกล่าวที่ภูมิภาค J ซึ่งก็คือ ผลผลิตประชาชาติเบื้องต้น (gross national product) จะเพิ่มขึ้นจากผลของการเคลื่อนย้ายทรัพยากร

ในแนวคิดที่เสนออยู่ในรูปที่ 6-2 ไม่ได้แสดงถึงการตอบสนองของอุปสงค์ ในความเป็นจริงราคาทรัพยากรที่สูงในภูมิภาคจะกระตุ้นให้ผู้ใช้ทรัพยากรราคาสูงย้ายออกจากบริเวณนั้น ดังนั้นการเคลื่อนย้ายของอุปสงค์ก็จะช่วยลดความแตกต่างของราคาด้วย ตัวอย่างเช่น ถ้าแรงงานและทุนเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญ แรงงานอาจจะย้ายจากภูมิภาคที่ค่าจ้างต่ำไปสู่ที่ค่าจ้างสูง แต่ในขณะเดียวกัน ทุนก็อาจย้ายไปสู่ภูมิภาคที่มีค่าจ้างต่ำ เพื่อชวยประโยชน์จากต้นทุนที่ต่ำของปัจจัยการผลิตที่ใช้ประกอบกันนี้

การเคลื่อนย้ายของประชากรและแรงงาน (POPULATION AND LABOR MOVEMENT)

ที่ผ่านมา เราได้วางเค้าโครงพื้นฐานของการเคลื่อนย้ายสินค้าและทรัพยากร โดยแนวคิดต่างๆของการเคลื่อนย้ายปัจจัยการผลิตได้อธิบายถึงแรงจูงใจที่สำคัญเกี่ยวกับการเลือกที่ตั้ง อย่างไรก็ตาม ข้อสมมุติที่ให้การเคลื่อนย้ายทรัพยากรเป็นไปอย่างสมบูรณ์ ช้อนอุปสรรคจำนวนมากของการเคลื่อนย้ายทรัพยากรเอาไว้ ดังนั้นในตอนนี้อาจจะมาพิจารณารายละเอียดของการเคลื่อนย้ายปัจจัยการผลิตระหว่างภูมิภาค โดยเริ่มที่การอพยพของประชากรและแรงงานระหว่างภูมิภาค

เศรษฐศาสตร์ของการอพยพ (Economics of Migration)

การแยกให้เห็นถึง ความแตกต่างระหว่างแนวความคิดการอพยพแบบสมดุลและแบบไม่สมดุลมีความสำคัญ โดยแนวความคิดแบบไม่สมดุลซึ่งใช้กันอยู่เสมอ นั้น สมมุติให้การอพยพถูกกระตุ้นด้วยความได้เปรียบหรือความเสียเปรียบโดยเปรียบเทียบที่อาจมีอยู่ระหว่างภูมิภาค ตัวอย่างเช่น ค่าจ้างที่สูงกว่าในภูมิภาคหนึ่งๆ อาจกระตุ้นให้แรงงานและครอบครัวอพยพไปสู่ภูมิภาคที่จ่ายค่าจ้างสูง แต่สำหรับแนวความคิดแบบสมดุลอธิบายการอพยพในกรณีนี้ แม้ว่าตลาดปัจจัยการผลิตต่างๆมีความสมดุลกันอยู่ การอพยพอาจเกิดขึ้นเพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบการใช้ชีวิต (lifestyle) ในแต่ละช่วงชีวิตที่สำคัญ เช่น เมื่อจบการศึกษา เมื่อแต่งงาน หลังการเกิดของบุตรคนแรก เมื่อเกษียณ หลังการตายของคู่ชีวิต โดยในแต่ละช่วงแรงจูงใจให้อพยพจะค่อนข้างแตกต่างกัน ตัวอย่างเช่น บัณฑิตจบใหม่อพยพโดยเกี่ยวพันอย่างมากกับโอกาสของงาน การอพยพจากการเกษียณเป็นผลของปัจจัยด้านคุณภาพชีวิต การย้ายถิ่นฐาน

ที่เกี่ยวข้องกับบุตรหรือการตายของคู่ชีวิตอาจมาจากคุณค่าของครอบครัว Graves (1979) แสดงให้เห็นว่า ตัวกำหนดของการอพยพอาจผันแปรอย่างมีนัยสำคัญระหว่างกลุ่มอายุและเชื้อชาติ ผลก็คือ การศึกษาเกี่ยวกับการอพยพที่รวมทุกกลุ่มประชากรเข้าด้วยกัน จะไม่สามารถชี้ให้เห็นถึงการเบี่ยงเบนที่สำคัญระหว่างกลุ่ม⁸

ในแนวคิดแบบไม่สมดุล ค่าจ้างและโอกาสของการจ้างงานถือว่าเป็นปัจจัยที่เด่นชัดมากที่สุดในการกำหนดการเคลื่อนย้ายของแรงงาน การอพยพมักวิเคราะห์ในรูปของแรงผลักดันและแรงดึงดูด (push and pull effects) ผู้อพยพตอบสนองต่อแรงดึงดูดของงานที่จ่ายค่าจ้างสูงในภูมิภาคปลายทาง และต่อแรงผลักดันของค่าจ้างต่ำหรือการขาดแคลนโอกาสการจ้างงานในภูมิภาคของตนเอง จากหลักฐานพบว่า แรงดึงดูดดูเหมือนจะอิทธิพลต่อการเลือกที่ตั้งสูงกว่าแรงผลักดัน ในสหรัฐอเมริกา งานที่เปิดเสนอยู่อมีความสำคัญกว่าความแตกต่างด้านค่าจ้างในการดึงดูดผู้อพยพ Greenwood และพวก (1986) สรุปว่า โดยเฉลี่ยต่อปี การสร้างงานใหม่สุทธิสองตำแหน่งในบริเวณหนึ่งจะดึงดูดผู้อพยพเข้าหนึ่งคน และที่น่าแปลกใจคือ แรงดึงดูดของงานที่เพิ่มขึ้นหนึ่งจะเพิ่มขึ้นในช่วงเวลาที่เศรษฐกิจเกิดการขยายตัวและลดลงในช่วงเศรษฐกิจตกต่ำ อาจเป็นเพราะบุคคลเต็มใจที่จะเสี่ยงในช่วงเศรษฐกิจรุ่งเรืองมากกว่า ยิ่งไปกว่านั้น แรงดึงดูดของโอกาสของงานและค่าจ้างสูงดึงดูดผู้อพยพเข้าสู่บริเวณที่มีโอกาสสูง ทั้งจากภูมิภาคที่รุ่งเรืองและถลำหลัง อย่างไรก็ตาม การอพยพออกดูเหมือนว่าจะเกี่ยวข้องกับแรงผลักดันของค่าจ้างต่ำและการไม่ค่อยมีโอกาของงาน น้อยกว่า การกระจายของอายุของประชากรในภูมิภาค⁹

ปัจจัยที่ไม่ใช่ค่าจ้าง (Nonwage Factors)

การศึกษาส่วนใหญ่ชี้ว่า แรงงานมีแนวโน้มที่จะอพยพไปสู่บริเวณที่ค่าจ้างสูงหรือมีการขยายตัวของการจ้างงาน แต่ปัจจัยที่ไม่ใช่ค่าจ้างก็ช่วยอธิบายการอพยพด้วยเหมือนกัน ลองนึกถึงปัจจัยอื่นนอกเหนือจากค่าจ้าง ที่อาจมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของผู้อพยพในการย้ายถิ่นฐาน สิ่งแรกคือ สวัสดิการ (fringe benefits) ที่ได้ควบคู่กับค่าจ้างพื้นฐาน ผู้อพยพจำนวนมากสนใจผลประโยชน์รวมไม่ใช่เฉพาะค่าจ้าง ประการที่สอง ค่าครองชีพที่ต้องนำมาพิจารณาเพื่อเปรียบเทียบ

⁸ คุราละเอียคใน Philip E. Graves, "A Life-Cycle Empirical Analysis of Migration and Climate, by Race." *Journal of Urban Economics* 6, no. 2, (1979) : 135-47.

⁹ คุราละเอียคใน Michael J. Greenwood Gary J. Hunt, and John M. McPowell, "Migration and Employment Change: Empirical Evidence on the Spatial and Temporal Dimensions of the Linkage." *Journal of Regional Science* 26, no. 2, (May 1986) : 223-34

เทียบถึงผลตอบแทนที่แท้จริง ไม่ใช่ผลตอบแทนที่เป็นตัวเงิน ทั้งสวัสดิการและความแตกต่างในค่าครองชีพเป็นสิ่งที่ถือว่าเป็นรูปธรรมและสัมผัสได้ แต่ก็ยังมีปัจจัยอื่นที่ซับซ้อนกว่า

คุณภาพของชีวิตเป็นกลุ่มของปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกที่อยู่อาศัย บุคคลจำนวนมากยอมรับค่าจ้างที่แท้จริงที่ต่ำกว่าในสถานที่ที่มีคุณภาพชีวิตที่ดีกว่า ความแตกต่างที่เท่ากัน (equalizing differentials) หมายถึงความแตกต่างในผลตอบแทนที่คงอยู่เป็นเวลานาน แม้ว่าแรงงานจะสามารถเคลื่อนย้ายได้สมบูรณ์ก็ตาม ตัวอย่างเช่น บุคคลหนึ่งอาจเต็มใจรับค่าจ้างน้อยลง 2 บาทต่อชั่วโมง เพื่อแลกกับความสุขจากบรรยากาศ คุณภาพชีวิต โอกาสในอนาคต ฯลฯ ดังนั้นการมีความแตกต่างที่เท่ากันจึงเป็นอุปสรรคต่อการทำให้ค่าจ้างเท่าเทียมกัน

นอกเหนือจากคุณภาพชีวิต ผลตอบแทนในอนาคตและโอกาสการได้เลื่อนตำแหน่ง ก็อาจมีความสำคัญพอๆกับผลตอบแทนในปัจจุบัน ประเภทของงานก็มีอิทธิพลต่อการเลือก นอกเหนือจากนั้น การเคลื่อนย้ายเป็นเรื่องของครอบครัว เนื่องจากหลายๆครอบครัวมีผู้ออกหารายได้มากกว่าหนึ่งคน ดังนั้นโอกาสการหารายได้ของกลุ่มจึงต้องพิจารณาด้วย ท้ายที่สุด ผู้ที่จะอพยพไม่ควรมองแต่ความแตกต่างของค่าจ้างเท่านั้น แต่ควรพิจารณาโอกาสที่จะได้รับงานที่มีค่าจ้างสูงในที่ตั้งใหม่ด้วย บริเวณที่มีอัตราค่าจ้างสูงแต่มีอัตราการว่างงานสูงอาจไม่ใช่บริเวณที่ดึงดูดผู้อพยพได้

ต้นทุนการย้ายถิ่นฐาน ก็มีส่วนในการตัดสินใจของผู้อพยพในลักษณะที่ซับซ้อนกว่าที่คิดในแบบจำลองแบบง่ายๆ ต้นทุนการย้ายถิ่นฐานอาจเป็นเพียงต้นทุนค่าขนส่งสมบัติสถานของผู้อพยพจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง อย่างไรก็ตาม ต้นทุนที่เป็นตัวเงินอื่นๆ อันประกอบไปด้วย ต้นทุนในการขายบ้านเก่า ซื้อบ้านใหม่ ตกแต่งบ้าน ติดตั้งไฟฟ้า น้ำประปา ขงโทรศัพท์ ซื้อเฟอร์นิเจอร์ ฯลฯ ต้นทุนที่ไม่ใช่ตัวเงินซึ่งประกอบด้วยความสับสนอลหม่าน ขาดความใกล้ชิดเพื่อนและญาติ และรูปแบบการใช้ชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป ในหลายๆกรณี ปัจจัยเหล่านี้อาจมีความสำคัญกว่าต้นทุนที่เป็นตัวเงิน ความไม่แน่นอนก็เป็นต้นทุนอีกประเภทหนึ่งที่ควรนำมาพิจารณาอย่างมากโดยเฉพาะสำหรับบุคคลที่ต้องการหลีกเลี่ยงความเสี่ยง

แม้ว่าการตัดสินใจของบุคคลในการอพยพจะสลับซับซ้อน แต่ปัจจัยส่วนใหญ่ที่กล่าวมาสามารถนำเข้าสู่การพิจารณาตามโครงสร้างแบบต้นทุน-ผลประโยชน์ (cost-benefit framework) ได้ (อย่างน้อยก็ทางทฤษฎี) เนื่องจาก เราอาจกำหนดค่าที่เป็นตัวเงินให้กับผลประโยชน์และต้นทุนที่ไม่ใช่ตัวเงินได้ ตารางที่ 6-2 แสดงถึงต้นทุนและผลประโยชน์ที่สำคัญโอกาสของการได้รายรับที่ดีขึ้นเป็นปัจจัยสำคัญตัวหนึ่งของการตัดสินใจอพยพ ดังนั้น แรงงาน

จึงมักเคลื่อนย้ายเหมือนกับที่อธิบายโดยแบบจำลองแบบง่าย ๆ ของการเท่าเทียมกันในราคาปัจจัยการผลิต (factor-price-equalization model) อย่างไรก็ตาม การเข้าใจปัจจัยอื่นๆที่กระทบต่อการตัดสินใจอพยพ อาจช่วยให้สามารถอธิบายสถานการณ์ที่แบบจำลองแบบง่าย ๆ ไม่สามารถอธิบายได้

ตารางที่ 6-2 รายชื่อปัจจัยที่ประกอบเป็นต้นทุน-ผลประโยชน์ใน matrix การเคลื่อนย้าย

การตัดสินใจ	ต้นทุนที่อาจเกิด	ผลประโยชน์ที่อาจได้
อพยพ	A	B
	การขนส่งไปที่อยู่ใหม่	อัตรารายได้ที่สูงขึ้น
	ความไม่แน่นอนในการได้งาน	การจ้างงานที่เลือกไว้หรือที่ต้องการ
	ค่าที่อยู่อาศัยขณะหางาน	การศึกษาที่ดีกว่าสำหรับเด็กและตนเอง
	ค่าอาหารขณะหางาน	บริการชุมชนที่ดีกว่า
	เสื้อผ้าที่เหมาะสมกับงาน	ชีวิตสังคมที่น่าสนใจและตื่นเต้นกว่า
	การปฏิบัติที่ไม่ดีของคนแปลกหน้า	เงื่อนไขเชื้อชาติ สังคมที่ดีกว่า
	(ปัจจัยต้นทุนการอพยพ)	(ปัจจัยสิ่งคุณการอพยพ)
ไม่อพยพ	C	D
	ความยากลำบากในการหางานในท้องถิ่น	บ้านราคาไม่แพงที่มีเสนาอยู่แล้ว
	ขาดแคลนนันทนาการที่เหมาะสมในท้องถิ่น	อาหารไม่แพง
	การครอบงำอย่างมากของครอบครัว	ติดต่อประจำกับครอบครัว
	ความสัมพันธ์ทางสังคมในท้องถิ่นที่ไม่พอใจ	ติดต่อประจำกับเพื่อนเก่า คนกลุ่มเดียวกัน
	สถาบันในท้องถิ่นที่ไม่พอใจ	อยู่ในสภาพแวดล้อมที่คุ้นเคย
	เงื่อนไขทางเชื้อชาติ การเมืองที่ไม่พอใจ	ได้รับสถานะทางสังคม
		ความสดวกที่ได้จากการใช้ประเพณี เสื้อผ้า
		การพูดจาแบบเดิมที่ใช้อยู่
		การจ้างงานที่แน่นอน
	(ปัจจัยผลกดันการอพยพ)	(อิทธิพลที่ต่อต้านการอพยพ)

ที่มา: Donald J. Bogue, "A Migrant's - Eye View of the Costs and Benefits of Migration to a Metropolis," in *Internal Migration: A Comparative Perspective*, ed. Brown and Neuberger (New York: Academic Press, 1977), p. 169

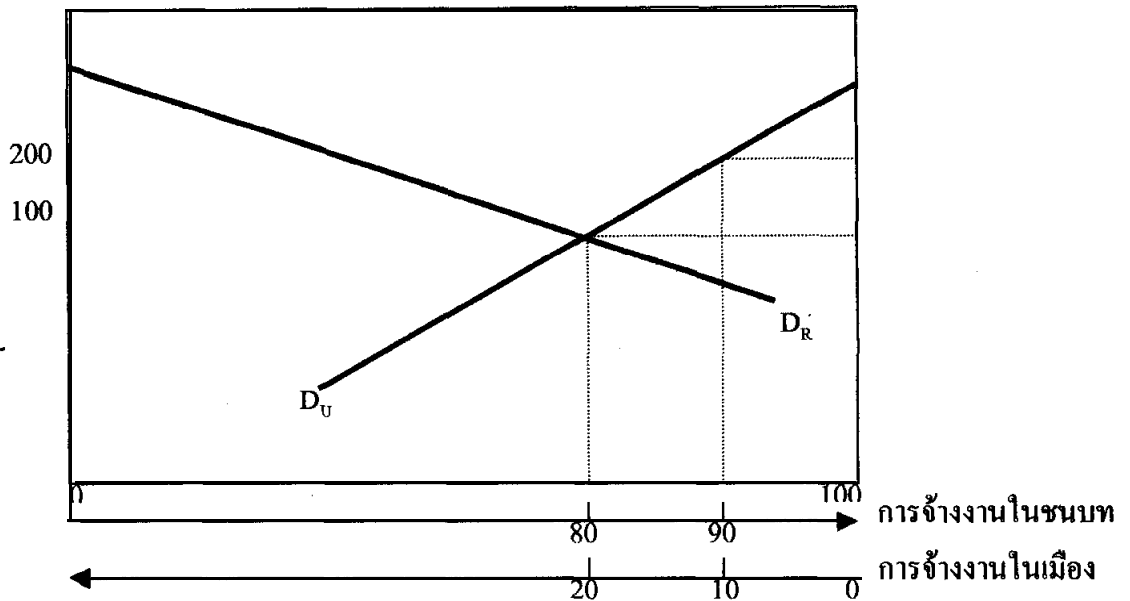
แนวคิดของ Harris-Todaro

Harris และ Todaro ในปี 1970 ได้เสนอแนวคิดที่อธิบายปัญหาการอพยพซึ่งประเทศกำลังพัฒนาบางประเทศประสบอยู่ เมื่อประชาชนหกลังไหลเข้าสู่เมืองแม้ว่าจะมีอัตราการว่างงานในเมืองที่สูงมากก็ตาม ขณะเดียวกันก็อธิบายแนวโน้มที่ความแตกต่างในค่าจ้างจะคงอยู่แม้ว่าจะมีการอพยพ ทั้งสองตั้งสมมุติฐานว่า การอพยพเกิดขึ้นเมื่อค่าจ้างที่แท้จริงในภูมิภาคต้นทางน้อยกว่าค่าจ้างที่คาดหวังในภูมิภาคปลายทาง ค่าจ้างที่คาดหวังคือค่าจ้างที่แท้จริงคูณด้วยความเป็นไปได้ที่จะถูกว่าจ้าง ในแบบจำลองของทั้งสอง แรงงานจะสมมุติว่า ความเป็นไปได้ในการมีงานทำของเขาเท่ากับ $1 - U$ โดย U คืออัตราการว่างงาน กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ประชากรที่เข้ามาใหม่เชื่อว่า พวกเขามีความเป็นไปได้ในการจ้างงานเท่ากับประชากรที่อยู่เดิม ถ้าอัตราค่าจ้างเท่ากับ 10,000 บาท และอัตราการว่างงานคือ 20 เปอร์เซ็นต์ ค่าจ้างที่คาดหวังจะเท่ากับ 8,000 บาท

เพื่อที่จะเข้าใจแบบจำลองของ Harris - Todaro ขอสมมุติให้มีบริเวณค่าจ้างสูงและบริเวณค่าจ้างต่ำ และสมมุติด้วยว่า ในบริเวณที่มีค่าจ้างสูงนั้น ค่าจ้างถูกกำหนดโดยกฎหมาย สหภาพหรือประเพณี ดังนั้น ค่าจ้างในเมืองจะไม่ลดลงเมื่อต้องเผชิญกับการว่างงาน ถ้ามีการจ้างงานเต็มที่ในทั้งสองภูมิภาค แรงงานจะอพยพไปสู่บริเวณที่ค่าจ้างสูง ถ้าจำนวนของงานในบริเวณที่ค่าจ้างสูงไม่เปลี่ยนแปลง การว่างงานจะเพิ่มขึ้น ผู้อพยพเต็มใจยอมแลกเปลี่ยนระหว่างการว่างงานกับโอกาสที่ได้ค่าจ้างที่สูงกว่า ผู้อพยพที่เพิ่มเข้ามาอาจได้งานทำแต่ก็อาจเป็นการแย่งงานจากแรงงานคนอื่น เนื่องจากมีการว่างงานที่สูงขึ้นจากผลของการอพยพ ผลผลิตประชาชาติจะลดลง แรงงานอาจว่างงานแทนที่จะมีงานทำในงานที่ค่าจ้างต่ำ (ประสิทธิภาพต่ำ) แต่ถึงกระนั้น การอพยพในตัวของมันเองเป็นที่น่าสนใจสำหรับผู้อพยพ ภายใต้อสมมุติเกี่ยวกับความเป็นไปได้ที่จะได้งานทำ

รูปที่ 6-3 แสดงแบบจำลองของ Harris-Todaro เส้นกราฟแสดงความต้องการแรงงานในบริเวณชนบทและบริเวณเมือง อุปทานแรงงานทั้งหมดเท่ากับ 100 คน กำลังแรงงานถูกแบ่งเป็นแรงงานในเมืองและแรงงานในชนบท เส้นอุปสงค์แรงงานแสดงถึงผลผลิตหน่วยเพิ่มของแรงงาน ในกรณีของตลาดแรงงานที่สมบูรณ์ ค่าจ้างจะเท่ากันที่ 100 บาท โดยเป็นแรงงานในชนบท 80 คนและแรงงานที่ถูกจ้างในบริเวณเมือง 20 คน อย่างไรก็ตาม สมมุติว่าค่าจ้างถูกกำหนดให้เป็น 200 บาทในบริเวณเมือง การจ้างงานในภาคชนบทจะเท่ากับ 80 คนที่ 100 บาทต่อวัน ถ้ามีแรงงาน 20 คนในบริเวณเมืองและมีงานทำเพียง 10 คน ค่าจ้างที่คาดหวังจะเป็น 100 บาท ($.50 \times 200$ บาท) ซึ่งเท่ากับค่าจ้างในบริเวณชนบท ดังนั้นในตัวอย่างนี้ดุลยภาพจะเกิดขึ้นโดยมีการว่างงาน 50 เปอร์เซ็นต์ในบริเวณเมือง

อัตราค่าจ้าง

รูปที่ 6-3 รูปแบบของ Harris-Todaro

แบบจำลองของ Harris-Todaro มีความหมายสำคัญสามประการคือ (1) การอพยพไปสู่บริเวณค่าจ้างสูงอาจไม่สามารถทำให้มีความเท่าเทียมกันของค่าจ้างได้อย่างรวดเร็ว (2) ทั้งอัตราค่าจ้างและระดับการว่างงานอาจเพิ่มขึ้นกับขนาดของเมือง และ (3) อาจจะมีขากที่ป้องกันไม่ให้เกิดการว่างงานสูงขึ้นไปในบริเวณค่าจ้างสูงที่เปิดโอกาสให้มีการอพยพ ความหมายที่สามนี้สำคัญเป็นพิเศษกับการวางแผนเมืองในประเทศกำลังพัฒนา

แบบจำลองแรงดึงดูด (Gravity Models)

กระแสการอพยพมักได้รับการประมาณค่าด้วยแบบจำลองแรงดึงดูด โดยแนวคิดนี้สมมุติว่าการอพยพระหว่างสองภูมิภาคจะเพิ่มขึ้นโดยสัมพันธ์กับจำนวนประชากรของภูมิภาค และลดลงกับระยะทางระหว่างภูมิภาค ในแนวคิดพื้นฐาน จำนวนประชากรเป็นดัชนีที่แสดงความน่าจะเป็นที่เอกชนหนึ่งๆจะย้ายออกหรืออพยพมาสู่บริเวณนั้นๆ ระยะทางเป็นอุปสรรคที่สำคัญ สมการข้างล่างนี้เป็นตัวอย่างของแนวคิดแบบง่ายของแบบจำลองแรงดึงดูด

$$(1) \quad M_{ab} = P_a P_b / (D_{ab})^2$$

โดย M_{ab} = การอพยพจาก A ไป B

$P_a P_b$ = ประชากรใน A หรือ B

D_{ab} = ระยะทางระหว่าง A กับ B

ปัญหาที่เห็นชัดที่สุดของแนวคิดแรงดึงดูดแบบง่าย ๆ คือ การอพยพระหว่างสถานที่ที่จะหักลบ สุทธิแล้วเท่ากับศูนย์ เพื่อที่จะหลีกเลี่ยงผลลัพธ์แบบนี้ คือนำปัจจัยอื่นเข้ามาเพื่อแสดงถึงโอกาส ที่แตกต่างกัน ความแตกต่างในค่าจ้าง รายได้ และอัตราการว่างงาน เป็นปัจจัยที่ใช้อยู่ประจำเพื่อ วัดความแตกต่างในโอกาส

ข้อบกพร่องอีกประการหนึ่งคือ ระยะทางไม่ใช่ตัววัดที่เพียงพอสำหรับความยากลำบากของ การเดินทาง โดยเฉพาะในยุคของการขนส่งสมัยใหม่ ดังนั้นจึงอาจใช้เวลาแทนที่ระยะทางใน บางกรณี อุปสรรคทางสังคมและทางการเมือง และความไม่แน่นอน เป็นอุปสรรคที่สำคัญของ การเดินทาง โดยปัจจัยเหล่านี้ไม่มีความสัมพันธ์ใดๆกับระยะทาง ดังนั้นแม้ว่าแบบจำลองแรงดึงดูด จะใช้เพื่อความสะดวกในการศึกษา แต่ก็ไม่สามารถแสดงถึงผลกระทบของปัจจัยตามทฤษฎี ที่มีผลต่อโอกาสและความยากลำบากของการเดินทางได้

ผลของเส้นทางที่คุ้นเคยหรือที่บุกเบิกแล้วและโอกาสระหว่างทาง (Beaten-Path Effect and Intervening Opportunities)

เหตุผลประการหนึ่ง ที่ทำให้แบบจำลองแรงดึงดูดไม่ค่อยถูกต้องนัก เกิดจากผลกระทบของ เส้นทางที่คุ้นเคยหรือที่บุกเบิกแล้ว ผลกระทบนี้หมายถึงแนวโน้มที่พบว่า บุคคลจากบริเวณคัน ทางหนึ่งๆมักเลือกปลายทางเดียวกัน ประคิดแล้วจะมีผู้บุกเบิกสองสามรายจากบริเวณหนึ่งๆ อพยพไปก่อน หลังจากนั้นคนอื่นๆซึ่งมักจะเป็นเพื่อนฝูงญาติพี่น้องอพยพตาม ผู้อพยพส่วน ใหญ่ไม่สนใจเลือกปลายทางอื่นแต่จะพิจารณาเพียงที่เดียว ซึ่งมักจะเป็นปลายทางที่เพื่อนหรือ ญาติสามารถช่วยเหลือเขา ในการหางานและที่อยู่อาศัยหรือความช่วยเหลืออื่นๆ เพื่อนหรือญาติ ที่ไปตั้งถิ่นฐานก่อนมักช่วยเหลือผู้อพยพใหม่เหล่านี้ ดังนั้นการไปตามเส้นทางที่มีคนอื่นไปมา ก่อนแล้ว ผู้อพยพจะสามารถลดค่าใช้จ่ายที่เป็นตัวเงิน ความไม่แน่นอน และต้นทุนสังคมของ การย้ายถิ่นฐานได้ ผลของเส้นทางที่คุ้นเคยช่วยอธิบายการกระจุกตัวของชนกลุ่มน้อยในเมือง หนึ่งๆได้ เช่นการกระจุกตัวของคนจีนที่เซวราช

นอกเหนือจากการลดต้นทุนในการอพยพแล้ว ผลของเส้นทางที่คุ้นเคยจะมีความสำคัญอีก สองอย่าง ประการแรก กระแสของผู้อพยพอาจกลายเป็นสิ่งที่ดำรงอยู่อย่างถาวร เมื่อต้นทุนการ อพยพลดลงและผู้อพยพใหม่ได้รับการจูงใจ ประการที่สอง เส้นทางที่คุ้นเคยสามารถเดินทางได้ สองทิศทาง จึงมักมีผู้อพยพกลับจำนวนหนึ่ง ถ้าเศรษฐกิจซบเซาในบริเวณปลายทาง หรือผู้ อพยพไม่ชื่นชอบที่ใหม่ก็จะอพยพกลับภูมิลำเนาเดิม

แบบจำลองแรงดึงดูดได้ขยายขอบเขตเพื่ออธิบายโอกาสระหว่างทางด้วย ตัวอย่างเช่น การอพยพระหว่างภูมิภาคหนึ่งกับที่อื่นๆ อาจมีจำนวนลดลงกว่าที่แบบจำลองแรงดึงดูดคาดการณ์เอาไว้ ถ้ามีภูมิภาคระหว่างทางที่เสนอโอกาสให้กับผู้อพยพ

การอพยพเบื้องต้นและสุทธิ (Gross and Net Migration)

เมื่อนักเศรษฐศาสตร์เก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลของการอพยพ มักให้ความสนใจกับการอพยพสุทธิ ซึ่งคือส่วนต่างระหว่างการอพยพเข้ากับการอพยพออก อย่างไรก็ตาม แบบแผนการอพยพสุทธิซ่อนความแตกต่างที่สำคัญที่มีในการอพยพเบื้องต้น เนื่องจาก อาจมีบางคนอพยพเข้ามาในบริเวณหนึ่งในเวลาเดียวกับที่มีคนอื่นอพยพออก

ตารางที่ 6-3 กระแสการอพยพเบื้องต้นและสุทธิ กับเงื่อนไขทางเศรษฐกิจในท้องถิ่น

อพยพเข้า	อพยพออก		
	สูง	สูง	ต่ำ
		อพยพออกสุทธิต่ำ	อพยพเข้าสุทธิสูง
ต่ำ	อพยพเข้าสุทธิติดลบ	อพยพออกสุทธิต่ำ	

ตารางที่ 6-3 แสดงถึงแบบแผนที่แตกต่างกันของการอพยพเบื้องต้น (1) อพยพเข้าสูงและอพยพออกสูง (2) อพยพเข้าสูงและอพยพออกต่ำ (3) อพยพเข้าต่ำและอพยพออกสูง และ (4) อพยพเข้าต่ำและอพยพออกต่ำ ทั้งสองกรณีของการอพยพเข้าสูง / อพยพออกสูง กับ อพยพเข้าต่ำ / อพยพออกต่ำ จะมีผลทำให้การอพยพสุทธิต่ำ แต่จะเห็นว่ามีความที่แตกต่างกันอย่างมา

กรณีของอพยพเข้าสูง / อพยพออกสูง แสดงถึงการอพยพที่มีสูง โดยอาจเกิดจากการผสมกันของโอกาสภายในภูมิภาคและฐานของประชากรที่ไม่ค่อยอยู่เป็นที่ บริเวณที่มีโอกาสอาจดึงดูดประชากรที่ชอบโยกย้าย โดยอาจเป็นคนหนุ่มสาว ไม่มีบุตรธิดาที่กำลังศึกษาอยู่ หรือเพียงแค่มีแนวโน้มทางจิตวิทยาที่จะโยกย้าย พวกนี้อาจเต็มใจที่จะย้ายอีกถ้าปรากฏมีโอกาสที่ดีกว่าเล็กน้อยเกิดขึ้นในภูมิภาคอื่น ดังนั้น ภูมิภาคที่มีโอกาสสูงอาจดึงดูดประชากรที่ชอบโยกย้าย และจะมีอัตราการเปลี่ยนแปลงของประชากรสูง

ภูมิภาคที่มีการอพยพเข้าต่ำและการอพยพออกต่ำ จะมีการเปลี่ยนแปลงของประชากรสุทธิต่ำ บริเวณที่มีฐานเศรษฐกิจที่หรือกำลังซบเซา อาจไม่สามารถเสนอโอกาสให้ผู้อพยพเข้า แต่จะมีปัจจัยผลักดันบางอย่างกับผู้ที่มิงานทำอยู่ อาจเป็นไปได้ที่ประชากรที่โยกย้ายง่ายได้อพยพออกไปแล้ว ตัวอย่างเช่น ภูมิภาคในชนบทห่างไกลที่มีฐานเศรษฐกิจที่กำลังเสื่อมโทรม ซึ่งเผชิญกับ

ทั้งอพยพเข้าต่ำและอพยพออกต่ำ ผู้ที่ยังอาศัยอยู่อาจเป็นเพราะมีงานที่พอใจทำอยู่หรือไม่สามารถเคลื่อนย้ายได้ อาจจะมีเรื่องจวบจนพ้องอย่างมากกับชุมชนนั้นๆ หรือไม่สมารถที่จะหาประโยชน์จากโอกาสที่มีเสนอยู่ ผลการศึกษาเมื่อเร็วๆ นี้พบว่า ปัจจัยทางด้านประชากรมีความสำคัญเท่ากับหรือมากกว่าปัจจัยผลักดัน (การขาดแคลนโอกาสทางเศรษฐกิจ) ในการกำหนดการอพยพออก

ภูมิภาคที่อพยพเข้าน้อย / อพยพออกสูง อาจแสดงถึงภูมิภาคที่มีโอกาสต่ำและประกอบไปด้วยประชากรที่โยกย้ายง่าย ภูมิภาคที่มีสัดส่วนของประชากรในช่วงอายุ 18 - 25 ปีอยู่สูง แต่มีโอกาสดการจ้างงานที่ลดลง คือตัวอย่างของกรณีนี้ ขอดอพยพสุทธิอาจคิดลบเนื่องมาจากการอพยพออกสูงและการอพยพเข้าต่ำ และอาจกลายเป็นภูมิภาคที่มีการอพยพออกต่ำ / อพยพเข้าต่ำ เมื่อประชากรที่โยกย้ายง่ายได้อพยพออกไปหมดแล้ว ท้ายที่สุด กรณีของการอพยพเข้าสูง / อพยพออกต่ำ อาจเกิดจากโอกาสที่อยู่อย่างมาง ขณะที่ประชากรที่อาศัยอยู่มีลักษณะของการโยกย้ายต่ำ

ความเท่าเทียมกันของโอกาส (Opportunities Equalize)

แม้ว่าจะมีการอพยพไปสู่ภูมิภาคที่มีโอกาสสูง แต่ก็ยังถกเถียงกันอยู่ว่า การเคลื่อนย้ายของประชากรจะลดความแตกต่างทางเศรษฐกิจระหว่างภูมิภาคได้จริงหรือไม่ นักวิจัยบางท่านเชื่อว่า แท้ที่จริงแล้ว การอพยพจะขยายความแตกต่างระหว่างภูมิภาคค่าจ้างสูงกับค่าจ้างต่ำ เนื่องจากผู้อพยพจะกระตุ้นให้เกิดโอกาสมากขึ้นในภูมิภาคปลายทาง มีแนวทางสำคัญสามแนวทางที่การอพยพอาจกระตุ้นระบบเศรษฐกิจของภูมิภาคปลายทางคือ (1) ประชากรที่มากขึ้นและมีความหลากหลายสูงขึ้น จะเพิ่มอุปสงค์ให้กับนายจ้างที่จะเสนอสินค้าและบริการให้กับประชากรในท้องถิ่น ถ้าผู้อพยพไม่ใช่กลุ่มที่อยู่ในกำลังแรงงาน เช่น ผู้ที่เกษียณแล้ว ความต้องการแรงงานจะเพิ่มขึ้นเร็วกว่าอุปทานของแรงงาน (2) กิจกรรมทางเศรษฐกิจที่มากขึ้นจะช่วยให้มีความประหยัดจากการรวมตัวกันมากขึ้นและประสิทธิภาพสูงขึ้น นี่เป็นสิ่งที่ยืนยันได้ว่า ประสิทธิภาพเพิ่มขึ้นตามขนาดของเมือง และ (3) ธรรมชาติที่จะเลือกด้วยตนเองของผู้อพยพ อาจส่งผลให้บริเวณที่รุ่งเรืองดึงดูดบุคคลที่มีประสิทธิภาพและมีความทะเยอทะยานมากกว่า และถ้าผู้อพยพเป็นผู้สร้างโอกาสด้วยแล้ว ก็จะยิ่งส่งผลให้มีการเพิ่มขึ้นของความต้องการแรงงานต่อไป

ในภูมิภาคถดถอย การอพยพออกอาจลดโอกาสทางเศรษฐกิจลงไปอีก การอพยพเป็นการกระทำของคนเฉพาะกลุ่ม ดังนั้นประชากรในภูมิภาคถดถอยจึงมักเหลือแต่บุคคลที่อายุมาก การศึกษาต่ำ และไม่มีควมชำนาญงาน ยิ่งไปกว่านั้น บุคคลที่หลงเหลืออยู่มากไม่ค่อยเคลื่อนย้าย ดัง